

Ольга Мойсєєва

ІНФОРМАЦІЙНЕ СУСПІЛЬСТВО ТА ПОСТМОДЕРНІЗМ

Теорія інформаційного суспільства склалася в працях багатьох економістів та соціологів. Перш за все, ця теорія тісно пов'язана з представниками неоінституціонального напрямку у західній економіко-філософській думці. Це теорії стадій економічного розвитку Уолта Ростоу та постіндустріального суспільства Денієла Белла. Найбільш популярними були сформульовані в 80-ті роки погляди Тоффлера, які зафіксовані в роботі "Третя хвиля": Тоффлер вважав, що людство переживає "третю хвилю змін", яка готує появу нового суспільства, що якісно відрізняється від індустріального. Подібні тофлеровому варіанти розвитку суспільства представлені в трудах японського футуролога Масуди та французького соціолога Еллюля.

Вчені приходять до висновку, що об'єктивними тенденціями формування нового суспільства є:

по-перше, сприйняття інформації як предмета масового споживання населення;

по-друге, використання інформації як економічного ресурсу;

по-третє, інтенсивне формування інформаційного сектора економіки, обумовлене появою новітніх інформаційно-телекомунікаційних технологій.

Сфера **економіки** нового суспільства характеризується превалюванням сфери послуг (а це переважно створення й переробка інформаційних продуктів) над виробництвом. Ще ряд рис нової економіки – технологічна конвергенція та корпоративне злиття галузей інформаційної індустрії (телекомунікаційної, комп'ютерної, електронної, аудіовізуальної); формування загальної інформаційної економіки, електронна торгівля.

Технологічною основою інформаційного суспільства стане індустрія створення, обробки та передачі інформації.

Енергетична база постане як принципово нові, альтернативні джерела енергії (водяної, сонячної, геотермальної, енергії біомаси, гравітаційної та керованої термоядерного синтезу).

Соціум буде характеризуватися більшою однорідністю (соціальних груп стане менше, вони будуть слабко диференційовані). Крім того відбудеться процес децентралізації.

Визначаючи якісно новий стан цивілізації, вчені бачать його місце в такій парадигмі: доіндустріальне (аграрне) – індустріальне – постіндустріальне – інформаційне. Багато хто ототожнює постіндустріальне та інформаційне суспільство. При цьому прогностичний аналіз практично всі дослідники здійснюють, спираючись на технологічні та економічні чинники.

З нашої точки зору, якщо проаналізувати культурну ситуацію розвитку суспільства, враховуючи такий фактор як постмодернізм, тобто сучасний стан культури, стане очевидною необхідність розрізнити терміни “постіндустріальне” та “інформаційне” суспільство. Характеризуючи останнє як якісно новий стан цивілізації, а перший як логічне продовження розвитку індустріального суспільства на новому етапі, перехідну форму до інформаційної епохи.

Об’єктивною тенденцією становлення інформаційного суспільства виступає процес глобалізації. Він об’єктивований як зростання міжнародних зв’язків, взаємозалежність країн та розповсюдження нових технологій.

В рамках культури глобалізація на сьогодні співпадає з ситуацією постмодернізму: це ідентичні процеси змішування реалій різних культур та суміщення їх в єдиній ігровій площині (це демонструє будь-який текст постмодернізму та, наприклад, діснеївські парки розваг в Токіо та Парижі). Дослідник сучасного процесу глобалізації О. В. Зернецька говорить про те, що світ в результаті глобалізації стане взаємопов’язаним, але структурно олігархічним: “намагаючись змінити розмаїття цінностей, смаків, ставлень і моралі, притаманних народам різних країн світу, глобальні виробники продуктів і послуг керуються біхевіористською парадигмою, тобто, змінюючи зразки поведінки, ведуть до зміни шкали цінностей споживачів, маючи на меті створення стилів життя відповідно до конс’юмеристської моделі, що призводить до посиленого попиту на товари і послуги глобальних конгломератів” [1, 49]. Таким чином,

з точки зору дослідниці, відбувається гомогенізація, уніфікація споживача будь-яких продуктів і культури також. Цей процес отримав назву “макдональдизація”.

Маючи на увазі цей процес, професор амстердамського університету Сіз Гемелінк також критикує проект глобальної культури: “Проект глобальної культури в своїй основі слабкий, тому що не має історичного та просторового розташування. Відсутній базовий інгредієнт для глобальної культури. Культура надає людям відчуття ідентичності, минулого, долі, гідності. Культура обмежена часом і простором. Макдональдизація неісторична та просторово не розташована. Важко уявити, що люди можуть ідентифікувати себе з нею...” [2, 111].

Таким чином, глобалізація, співпадаючи з постмодерною перспективою, є механістичним дегуманізованим та антиантропоцентричним змішуванням культурних космосів, уніфікації їх. Але зазначимо, що з точки зору майбутнього інформаційного суспільства, глобалізація культури неминуха. І тут ймовірно слід звернутися до праць Ю. М. Лотмана, де він характеризував культуру як надіндивідуальний інтелект та як структуру, що утримує механізм саморегуляції.

Цей процес саморегуляції культури в соціумі вже явлений як відторгнення національними культурами країн “третього світу” (культурною периферією) постмодерністської традиції як такої, що веде до нівеляції аутентичності культури.

Глобалізація сьогодні та у найближчому майбутньому на рівні ЗМК проявлена як створення медіа та мультимедіа імперій з єдиною інформаційною політикою. ЗМК, діючи згідно з чіткою інформаційною політикою, нав’язують свою мову опису дійсності, свою картину світу (вона, як відомо, не співпадає з дійсністю і знаходиться з нею в корелятивних відносинах). Таким чином, у індивіда відсутній адекватний засіб для опису його життєвого досвіду. Також і в постмодернізмі людина втрачає самоідентифікацію, виявляючись лише рефлектуючим утримувачем текстів та можливих змістів.

Інформаційне суспільство характеризується наявністю мультимедійних систем зв’язку та вільним доступом до всіх інформаційних продуктів, по-перше, в режимі on-line (реального часу) і, по друге,

в інтерактивному режимі (можливість зворотнього зв'язку). Кожний індивід зможе сам моделювати свій інформаційний простір (від елементарного самостійного формування програми передач до створення власного інформаційного продукту) і таким чином отримає можливість мови самовираження, свою "самість".

Постмодернізм як культурне явище та постіндустріальне суспільство як нова громадська формація співпадають з епістемологічною ситуацією. Як у постмодернізмі відсутня єдина парадигма сприйняття дійсності, стверджується рівнозначність багатьох істин, будь-яка точка зору обмежує інтерпретацію. Так і на сьогодні у науці (як не парадоксально це звучить) немає загальної концепції інформації. Своє уявлення про інформацію сформовано практично у всіх науках: фізиці, біології, філософії, кібернетиці, управлінні, журналістиці і т. д. Але у всіх визначеннях сутності інформації неможливо виокремити єдиної логічної основи. Таким чином, фактично стверджується багатоприродність інформації. Продовжуючи цю тему, зауважимо, що сьогодні загальна теорія інформації вже зароджується в роботах В. Д. Пликіна та А. Аугустинавічуте, які стверджують первинність інформації по відношенню до матерії та енергії. Універсальна концепція інформації враховує ірраціональне (емоційне, підсвідоме) і, можливо, навіть зробить на нього ставку.

Поки ж людство усвідомлює інформацію як певний обсяг технологій та знань про світ, невпинно цей обсяг нарощуючи та об'єктивуючи в господарчій діяльності та через ЗМК. Постмодернізм, в принципі, усвідомлюється таким же чином – кожен текст демонструє поліжанровість як деяку суму напрацьованих культурою технологій та принципову максиінформованість, але ! — не інформативність. Крім того, постіндустріальне суспільство відчуває себе в таких термінах постмодернізму як: фрагментарність (оскільки комунікативна картина світу не співпадає з реальною), випадковість, нестабільність – воно занадто вразливе (ненавмисне чи сплановане руйнування будь-якого сегмента технології призводить до загибелі системи).

Постмодернізм слід ототожнити з постіндустріальним станом суспільства. В той же час деякі напрацьовані чи розвинені постмодернізмом світоглядні аспекти спрацьовують як абсолютні і для інформаційного суспільства:

1) ірраціональне як більш адекватний спосіб опису онтологічної реальності, хоча без раціонального не обійтись;

2) релятивність в пізнанні істини, її можлива неоднозначність.

Постіндустріальне суспільство приходить до того, що споживач не може усвідомити та переробити весь колосальний потік інформації, що навалюється на нього. За думкою Ж. Бодрійєра, людство вже не в змозі сприймати те інформаційне поле, джерелом якого саме і є. Вихід тут бачиться:

1) у прискоренні внутрішнього часу людини порівняно з зовнішнім та в прискоренні ментальних процесів прийому та переробки інформації, чи

2) у використанні людством нових конденсуючих інформацію операторів. Найбільш ймовірним аналогом подібного оператора ризикнемо назвати Символ.

Цитована література

1. *Зернецька О.В.* Глобальний розвиток систем масової комунікації і міжнародні відносини. – К., 1999. – 360 с.
2. *Hemelink C.* World Communication. Disempowerment & Self-Empowerment. – London and New Jersey, 1995. – 111 p.